

6. Рубан С.Ю. Сучасна оцінка племінної цінності бугаїв-плідників / С.Ю.Рубан. - К.: Видавн. дім. "Стилос". - 2005. – С. 20-28.

7. Інструкція з бонітування свиней; Інструкція з ведення племінного обліку у свинарстві. – К.: "Київський університет", 2003.

Онищенко Л.В., Данильчук М.И. Высветлено результаты многолетней работы, которая проводилась учеными и производственниками Николаевщины.

Акцентированно внимание на совершенствование продуктивных качеств красной белопоясой породы мясных свиней.

Ключевые слова: селекционная признак, генофонд, селекция, мясные качества.

I.V.Onishchenko, M.I.Danylchuk. Selective-breed value of pigs in Mykolaiv region.

It is lightened results of multiyear work which was done by scientists and workers of Mykolaiv region. Attention is accented on improving productive traits of red white-belt bred pigs.

УДК 636.4:002.8

Баньковська І.Б., кандидат сільськогосподарських наук
Інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН

РОЛЬ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ У СТВОРЕННІ ПОЛТАВСЬКОЇ М'ЯСНОЇ ПОРОДИ СВИНЕЙ

Рецензент – кандидат сільськогосподарських наук Л.П. Гришина

Розкрито значення ролі методичних підходів та науково-практичних засад в історико-зоотехнічному процесі створення полтавської м'ясної породи свиней. Зроблено висновок про те, що широкомасштабна, всебічно осмислена методологія створення полтавської м'ясної породи свиней і її успішна реалізація заклали унікальну основу щодо перспектив сучасного використання тварин вітчизняного генотипу, як при інтенсивному виробництві свинини в якості материнської або батьківської форми, так і в системах традиційних технологій розведення та відгодівлі свиней для отримання екологічного національного продукту.

Ключові слова: свині, полтавська м'ясна порода, метод, історія створення, селекційний процес, поєднання.

Постановка проблеми. Будь-який науково-пізнавальний процес, як відомо, складається із трьох компонентів: об'єкту пізнання, суб'єкту, що пізнає і методу, за допомогою якого здійснюється процес пізнання. Обсяг і глибина нових знань залежать саме від різноманітності та ефективності методів, що застосовуються дослідником.

Особливим питанням в дослідженнях історії науки є з'ясування ролі методології пошукового процесу в реалізації поставлених науково-практичних завдань. Іван Петрович Павлов, оцінюючи особливу роль наукового методу, зауважував: «...Метод - найперша, основна річ. Від методу, від способу практичної дії залежить вся серйозність дослідження. Вся справа - в гарному методі. Метод тримає в руках долю дослідження... » [5].

Усвідомлення інтенсивності змін пріоритетних напрямків розвитку сучасного свиначарства в бік однозначної максимізації виробництва свинини за рахунок завозу тварин імпортних м'ясних порід, спонукає звернути увагу на масштабність і комплексність методичних підходів в процесі створення українськими науковцями-селекціонерами вітчизняних спеціалізованих генотипів свиней на прикладі полтавської м'ясної породи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Поняття «метод» включає в себе сукупність певних правил, способів, систем, вимог, норм пізнання, принципів, які орієнтують дослідника на вирішення конкретного завдання та досягнення бажаного результату. Основна функція методу - регулювання пізнавальної або іншої форми діяльності. Будь-який метод розробляється на основі певної теорії, що є його необхідною передумовою. Ефективність і сила кожного методу обумовлені змістовністю, глибиною, фундаментальністю теорії, що «стискається в метод». Отже, наукова теорія, як форма знання, відображає об'єкт, а метод, як засіб пізнання, спрямовує діяльність людини (суб'єкта) на його дослідження [9, с. 4].

У своїй динаміці метод розширюється в методологічну систему - здійснюється подальше поглиблення пізнавального процесу та його практична реалізація. Таким чином, методичний процес існує й розвивається тільки в складній діалектиці суб'єктивного і об'єктивного, при визначальній ролі останнього [9, с. 6]. Розуміючи цей факт, В.І.Вернадський наголошував, що в спостереженні і дослідженні конкретної природної реальності, науковець повинен сприймати реальність ним досліджуваного світу, як аксіому, не порушуючи, а лише вносячи певні поправки до основного положення природи, без якого не можлива наукова робота [5].

Процес селекції тварин, спочатку неусвідомлений, а потім цілеспрямований, почався одночасно з одомашнюванням, метою якого завжди було створення форм, що відповідають різноманітним потребам людей певної епохи, обумовлених складним сплетінням багатьох природних та соціальних факторів [8, с.318]. Зі зміною соціально-економічних умов і цілей, заради яких створюються і розводяться породи, змінювалися і методичні підходи та напрямки селекції тварин. Науково-теоретичні та методологічні основи вчення про породотворчий процес у тваринництві знайшли свій розвиток у працях видатних вчених зоотехнічної науки: П.М.Кулешова, Е.О.Богданова, М.Ф.Іванова, О.П.Бондаренка, Д.О.Кисловського, О.І.Овсяннікова, Г.Р.Литовченка, Ф.Ф.Єйснера та інших, що дало можливість вивести сотні нових цінних порід сільськогосподарських тварин [10, с. 21; 6, с. 11-12].

Таким чином, порода є поняття історико-зоотехнічне, а не суто біологічне. Її варто розуміти як продукт людської праці, як складну систему, створену методичною, планомірною діяльністю людини в певних господарських і природних умовах. Робота селекціонера при цьому спрямована не тільки на підтримку досягнутого рівня породи, але й на подальше її поліпшення. Отже, аспект методології в селекційному процесі має виражений діалектичний характер і потребує поглибленого осмислення і вивчення.

Мета дослідження та методика їх проведення. Мета наших досліджень полягає у з'ясуванні ролі методичних підходів та науково-практичних засад в історико-зоотехнічному процесі створення полтавської м'ясної породи свиней.

Зважаючи на те, що тема ролі методичного процесу створення селекційних досягнень у тваринництві потребує всебічного дослідження, ми розглянули її в міждисциплінарному аспекті. Окрім загально-наукових методів (індукції, дедукції, аналогії, аналізу, синтезу) та методів історії (опису, порівняння, аналізу статей та архівних матеріалів тощо) використовувались методи філософії, зокрема гносеології, (для з'ясування суті поняття «методу») та принципів вибору науковцями певних методологічних підходів).

Результати досліджень та їх обговорення. Полтавська м'ясна порода свиней створювалась у період 1966-1993 років на базі Полтавського науково-дослідного інституту свинарства на виконання вимог споживацького ринку того часу. До нової роботи спонукало виконання державного замовлення «... підвищити інтенсивність свинарства, надати йому переважно м'ясного напрямку», «... значно підвищити селекційну роботу по вдосконаленню племінних та продуктивних якостей тварин, створенню нових по-

рід, ліній та гібридів худоби і птиці» [6, с. 6]. Робота виконувалася колективом фахівців під керівництвом і за безпосередньої участі доктора сільськогосподарських наук, професора Броніслава Володимировича Баньковського.

Вагомим відсотком успішного виконання поставлених завдань по створенню вітчизняної м'ясної породи стала саме розробка і впровадження методології нового проєкту. Перш за все, були розроблені чітка мета, завдання, напрямки і принципи, що стали базовими протягом усього періоду створення породи. Серед них планувалося поглиблено вивчити біологічні та господарські особливості чистопородних і помісних свиней вихідних генотипів вітчизняних та зарубіжних порід. Методом експериментального пошуку знайти найбільш ефективні поєднання батьківських форм для успішного формування нового м'ясного генотипу, що мав використовуватися в системах промислового схрещування та гібридизації. Вибираючи селекційний метод складного відтворювального схрещування, науковці хотіли досягти найкращого розподілу долей кровності порід різного напрямку продуктивності для оптимізації рівня репродуктивних, відгодівельних і м'ясних якостей свиней, що створюються на багатопородній основі. Принциповим також було здійснення формування і розширення геніалогічної структури породи без вимушеного використання родинних паруваль [2, с.118; 3, с.7].

На всіх етапах селекційного процесу було поставлене завдання чітко дотримуватися положень розробленого цільового стандарту нового типу м'ясних свиней. Мінімальні показники цільового стандарту: жива маса дорослих кнурів – 310 кг, довжина тіла – 185 см, жива маса свиноматок – 230 кг, довжина тіла – 165 см, багатоплідність свиноматок – 10-11 поросят, великоплідність – 1,2 кг, маса гнізда в 2 міс. – 180 кг, вік досягнення живої маси 100 кг – 180 днів, вихід м'яса в туші – 60-62%, площа «м'язового вічка» - 32 см², товщина шпиків над 6-7 грудними хребцями – 26 мм. Тварини повинні були бути білої масті, мати міцну конституцію, легку голову, невеликі, горизонтально направлені вуха, широку пряму спину, гарно виповнені окости [2, с.114].

Іншим важливим методологічним підходом у процесі створення полтавської м'ясної породи стало поетапне планування і проведення експериментальної та селекційної роботи [2, с.123-127; 3, с. 7-8].

На першому етапі (1966-1968 рр.) була розроблена методика та цільовий стандарт породи, визначені базові господарства, відібрані тварини вихідних батьківських форм різних ліній і родин. Розроблений і використаний спосіб одночасної участі в складному відтворювальному схрещуванні свиноматок миргородської та великої білої породи з кнурами порід ландрас, п'єтрен і усекс-седлбекської. Хочеться особливо відмітити унікальність різних методичних схем і типів міжпородних поєднань, що включали в себе 24 варіанти дво-, трипородних та реципрокних схрещувань з подальшим поглибленим вивченням їх продуктивних якостей. У результаті вибору трьох кращих базових схем поєднань була «змінена спадкова основа вихідних порід і сформовані тварини з широкою генетичною різноманітністю ознак» [6, с.52,53]. У першій схемі двопородні свиноматки (миргородська х п'єтрен) поєднувалися з кнурами породи ландрас. У другій схемі трипородні матки (миргородська х ландрас х п'єтрен) злучалися з трипородними кнурами (миргородська х усекс-седлбекська х ландрас). У третій схемі передбачалося використання свиноматок великої білої породи в поєднанні з кнурами порід п'єтрен та ландрас.

Бажані позитивні якості кожної породи були у подальшому закріплені в модельних тваринах нового типу. Так, у свиней вітчизняних порід миргородської та великої білої «запозичені» міцні кінцівки, гарна пристосованість до умов утримання, годівлі, випасання, висока якість м'яса та сала, гарні репродуктивні та материнські якості. У тварин породи п'єтрен – легкість голови, гармонійний склад будови тіла, сильно розвинена мускулатура окостів і лопаток, широка спина, висока м'ясність туш. У свиней породи ландрас в новий тип «взято» білу масть, еластичність шкіри, довжину тулубу, високі відтворювальні, відгодівельні та м'ясні якості. Тварини усекс-седлбекської породи додали новому типу вдале поєднання відгодівельних якостей і міцності кістяка [3, с.5,8].

На другому етапі (1969-1970 рр.) була означена початкова генеалогічна структура нової породи – 5 ліній кнурів і 8 родин свиноматок, розпочата цілеспрямована селекційна робота в напрямку закріплення стійкості спадкових ознак багатопородних помісей бажаного м'ясного типу методом розведення «в собі». В основу було покладено метод помірною та віддаленого родинного парування, що сприяло посиленню генетичної подібності тварин з родоначальниками генеалогічних структур. Проводився постійний контроль ступеню імбредності стад, вдосконалювався рівень репродуктивних, відгодівельних і м'ясних якостей. На той час розподіл долей кровності порід в новому генотипі складав: великої білої – 25%, миргородської – 12,5%, ландрас – 37,5%, п'єтрен і усекс-седлбекської – 25% [6, с. 9].

Використовувався метод жорсткої браковки особин, що відхилялися від бажаного типу (до 95%). Проводилась оцінка свиней за власною продуктивністю та якістю нащадків, за показниками екстер'єру, міцністю конституції, рівнем виживання потомства та інше [6, с.55].

На третьому етапі (1971-1978 рр.) розширювався ареал розведення свиней нового м'ясного генотипу, вивчалася ефективність їх використання в системі промислового схрещування, створювалися племінні ферми і стада, проводилося порівняльне контрольне випробування з основними плановими породами. У племінних стадах, а їх нараховувалося в 1977 році більше 12 господарств, розводилось близько 2499 племінних тварин нового м'ясного типу. Основними методологічними підходами селекційної роботи в цей час є підбір батьківських пар за методом «краще» з «кращим», випробування плідників за власною продуктивністю та якістю нащадків, жорсткий відбір свиней бажаного типу і моделі породи, направлене вирощування ремонтного молодняка та створення умов для прояву його високої продуктивності, проведення оцінки і відбору племінних тварин за комплексом показників репродуктивних, відгодівельних і м'ясних якостей [4, с.6]

Одержані результати були оцінені затвердженням Полтавського заводського типу свиней (ПМ-1) Наказом Міністерства сільського господарства СРСР №101 від 4.04.1979 р., а за це досягнення Б.В.Баньковський разом з колективом авторів одержали авторське свідоцтво № 2571 та були удостоєні Державної премії УРСР [7, с. 82].

Етап 1979-1993 років відзначився подальшим розширенням генеалогічної структури породи (8 ліній і 12 родин), підвищенням об'ємів вирощування і реалізації племінного молодняка та виробництва товарних гібридів. В Україні в цей період успішно працюють 4 племзаводи і 30 племінних ферм та племгруп. Науково-методична та організаційно-господарська робота проводилась в плані консолідації бажаних спадкових ознак і випробування свиней м'ясного типу в системах схрещування і гібридизації. За узагальненими даними досліджень і виробничої практики використання кнурів або свиноматок ПМ-1 в промисловому схрещуванні збільшувало багатоплідність на 0,3-0,8 порослят, великоплідність на 180 г. У товарного поголів'я вік досягнення живої маси 100 кг скорочувався на 8-10 днів, а витрати корму на 1 кг приросту – на 0,3-0,4 корм.од., вихід м'яса в туші був вищим на 3-4% [1, с.21].

Апробована і затверджена полтавська м'ясна порода Мінсільгосппродом України 8 вересня 1993 року, наказ № 254 [7, с.83,84].

Поряд з цим, вражає масштабність матеріалу досліджень та широкий спектр показників, що вивчалися. На першому етапі використано 3196 голів, з них 310 свиноматок, 48 кнурів, 199 чистопородних і 2639 помісних свиней. На другому і третьому етапах науково-дослідних робіт було задіяно 5630 голів багатопородних помісей різних поєднань, генерацій та статеві-вікових груп. У батьків та їх нащадків вивчалися більше 230 різних ознак, що характеризували продуктивність, енергію росту, перетравність поживних речовин, рівень газоенергетичного та мінерального обміну, формування внутрішніх органів і морфологічного складу туш, хімічні, біохімічні та гістологічні якості м'яса та сала, резистентність організму, гематологічні та імунологічні особливості, показники економічної ефективності, кореляційних та регресійних зв'язків, дисперсійного аналізу та інше [6, с.50,52].

Висновки. 1. Широкомасштабна, всебічно осмислена методологія процесу створення полтавської м'ясної породи свиней і її успішна реалізація заклали унікальну основу щодо перспектив сучасного використання тварин вітчизняного генотипу, як при інтенсивному виробництві свинини в якості материнської або батьківської форми, так і в системах традиційних технологій розведення та відгодівлі свиней для отримання екологічного національного продукту.

2. Комплексний методичний підхід до вибору найефективніших поєднань тварин м'ясо-сальних вітчизняних порід та зарубіжних порід м'ясного напрямку продуктивності в різних схемах схрещування при створенні полтавської породи дає можливість проаналізувати бажані варіанти для ефективного їх використання в сучасних умовах виробництва.

3. Полтавська м'ясна порода свиней, що має високий потенціал продуктивності, генетично консолідована та адаптована в умовах України, в сучасних конкурентних умовах потребує додаткової уваги і господарського відношення вітчизняних виробників.

4. У процесі формування нових напрямків селекційної роботи з полтавською м'ясною породою свиней бажана всебічна оцінка і більш глибоке осмислення особливостей науково-методичного процесу її створення та перспективних намірів її використання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Архів автора, ф. Баньковський Б.В., оп. Полтавська м'ясна порода, спр. Матеріали до друку, 77 арк.

2. Архів Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН, ф. 1969, оп. Методики і робочі календарні плани, спр. Методика, Тема 3. «Виведення нової української породи свиней м'ясного напрямку продуктивності», 307 арк.

3. Архів Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН, ф. 1971, оп. Рукописи методик і планов по розделах №1, спр. Методика, Тема (Р 0.51.256.ц.) «Виведення нової української породи свиней м'ясного напрямку продуктивності», 297 арк.

4. Архів Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН, ф. 1977, оп. Методики і плани по розделах, спр. Методика, тема 3 «Создать полтавскую мясную породу свиней», 391 арк.

5. Афоризмы и цитаты о науке [Электронный ресурс]/ Цитаты известных авторов о науке: [сайт]/ Режим доступа: <http://uaforizm.ru/aforizmu-i-citaty-pro-nauku-i-eedeuyatelej.html> (11.04.12) - Заглавие с экрана.

6. Баньковский Б. Теория и практика селекции свиней по мясной продуктивности с применением сложного воспроизводительного скрещивания: дис. ... доктора с.-х. наук: 06.02.01/ Б.В.Баньковский \.- Полтава. - 1980.- 293 с.

7. Генотипы национальных пород Украины, их создатели и современные координаторы / под ред. В.П.Рыбалка, А.А.Гети, В.И.Герасимова. - Полтава: Полтавський літератор, 2011. - 156 с.

8. Глембоцкий Я.Л. Современные проблемы генетики и селекции животных/ Я.Л.Глембоцкий. - М.:Наука, 1971.- С.318-342.- (Практические задачи генетики в сельском хозяйстве).

9. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования / И.Д.Ковальченко.- М.: Наука, 1987.- 439 с.

10. Красота В.Ф. Разведение сельскохозяйственных животных: [учебник]/ В.Ф.Красота, В.Т.Лобанов, Т.Г.Джапаридзе. - М.:Агропромиздат, 1990.-463 с.

Баньковская И.Б. Роль методологических подходов в создании полтавской мясной породы свиней.

Раскрыто значения роли методологических подходов и научно-практических основ в историко-зоотехническом процессе создания полтавской мясной породы свиней. Сделан вывод о том, что широко-

масштабная, всесторонне осмысленная методология создания полтавской мясной породы свиней и ее успешная реализация заложили уникальную основу относительно перспектив современного использования животных отечественного генотипа, как при интенсивном производстве свинины в качестве материнской или отцовской формы, так и в системах традиционных технологий разведения и откорма свиней для получения экологического национального продукта.

Ключевые слова: свиньи, полтавская мясная порода, метод, история создания, селекционный процесс, межпородные сочетания.

I.B. Bankovska. The role of metodological approaches in the creation of the Poltava meat breed of pigs.

It was opened the significance of methodological approaches and science-practical bases in a historical zootechnical process of the creation of the Poltava meat breed of pigs. It has been done the conclusion about a fact that the methodology of the creation of the Poltava meat breed of pigs was widely and thoroughly comprehended and its successful realization founded an unique base in relation to perspectives of the modernusing of animals of a domesticgenotype at en intensive production of porc as maternal or paternal forms and also in systems of traditional technologies of breeding and fattening of pigs for obtaining of a national ecological product.

Key words: pigs, The Poltava meat breed, method, a history of creation, selective process, combination.

УДК.636.4.083

Іванов В.О., доктор сільськогосподарських наук, професор
Херсонський державний аграрний університет

Романовська Л.В., конструктор
УкрНДІ «Агропроект»

Максименко О.О., науковий співробітник

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОДУКТИВНІСТЬ СВИНЕЙ РІЗНИХ ГЕНОТИПІВ ЗА РІЗНИХ УМОВ УТРИМАННЯ

Рецензент – кандидат біологічних наук О.Ф. Сагло

Представлені експериментальні матеріали щодо переваг літньо-табірного утримання ремонтного молодняка свиней, зокрема, в умовах літньо-табірного пасовищного утримання по групах тварин породи ландрас і великої білої. Вартість додаткової основної продукції склала з розрахунку на одну голову відповідно 176,8 і 188,5 грн. порівняно з аналогами, які утримувались у приміщеннях.

Постановка проблеми. Головною задачею племінних репродукторів і племферм є забезпечення племінних господарств та комплектування промислових комплексів висококласним племінним молодняком свиней з потенційно високими відтворювальними якостями і пристосованого до умов інтенсивного виробництва свинини. В зв'язку з цим постає проблема створення таких умов вирощування свиней, які б забезпечили отримання гарантованої продукції.